

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura we Wrocławiu

LWR.410.016.01.2016

P/16/048

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura we Wrocławiu

ul. Marszałka J. Piłsudskiego 15/17, 50-044 Wrocław

T +48 71 711 83 00, F +48 71 711 83 50

lwr@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/048 – Zapobieganie ruchom masowym ziemi i ich skutkom.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura we Wrocławiu.
Kontroler	Joanna Marczyk, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LWR/58/2016 z dnia 5 sierpnia 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Starostwo Powiatowe w Kłodzku (dalej: „Starostwo”).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Maciej Awizeń, Starosta Kłodzki (dalej: „Starosta”). (dowód: akta kontroli str. 3-6)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Uzasadnienie oceny ogólnej

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie mimo stwierdzonych nieprawidłowości¹ działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

W kontrolowanym okresie Starosta nie wypełniał części obowiązków, nałożonych na niego przepisami prawa. Wprawdzie Starosta, stosownie do przepisów ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. *Prawo geologiczne i górnicze*² (dalej: „ustawa pgig”), wykonywał przypisane mu zadania z zakresu administracji geologicznej przy pomocy Geologa Powiatowego, niemniej nie posiadał pełnej wiedzy o występujących w powiecie kłodzkim terenach zagrożonych ruchami masowymi ziemi i na których ruchy te występowały. Działania Geologa Powiatowego w celu pozyskania informacji w tym zakresie (np. kierowane do gmin zapytania) były niewystarczające i podejmowane z opóźnieniem. Ponadto, mimo obowiązków, wynikających z ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska*³ (dalej: „ustawa poś”) oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 czerwca 2007 r. *w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi*⁴ (dalej: „rozporządzenie w sprawie informacji o ruchach ziemi”), nie prowadzono obserwacji (monitoringu) istniejących osuwisk, w zakresie określonym w tych aktach prawnych, aczkolwiek Geolog Powiatowy, poczynając od kwietnia 2014 r., przeprowadził wizje terenowe wszystkich osuwisk zarejestrowanych na terenie powiatu kłodzkiego. Wymogów, wynikających z przepisów *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi* nie spełniał również, prowadzony w Starostwie, rejestr terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, bowiem nie obejmował on wszystkich występujących w powiecie kłodzkim osuwisk, a większość kart rejestracyjnych tych osuwisk sporządzono na nieaktualnym i nie zawierającym wszystkich wymaganych danych wzorze formularza.

Starostwo podejmowało działania z zakresu zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom, sporządzając opinie, stanowiska, uzgodnienia i informacje

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Dz.U. z 2016 r., poz. 1131 ze zm.

³ Dz.U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.

⁴ Dz.U. z 2007 r. Nr 121, poz. 840.

(uwzględniające posiadane dane o osuwiskach) w sprawie projektów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin lub miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz przygotowując realizację dwóch projektów stabilizacyjno-likwidacyjnych osuwisk. Na realizację tych projektów, oprócz zabezpieczenia środków własnych, uzyskano dofinansowanie z budżetu państwa. Jeden z projektów nie został zrealizowany w przewidywanym terminie, z powodu opóźnień w pozyskaniu dotacji i dokumentacyjnym przygotowaniu zadania do realizacji. Drugi projekt został terminowo zakończony i rozliczony zgodnie z warunkami umowy dotacji, a w trakcie jego przygotowania i realizacji stosowano przepisy ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. *Prawo zamówień publicznych*⁵ (dalej: „ustawa pzp”).

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Zakres wiedzy o terenach zagrożonych ruchami masowymi ziemi i terenach, na których te ruchy występowały, oraz przygotowanie techniczne i organizacyjne do realizacji zadań w zakresie zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom

Opis stanu
faktycznego

1.1. Na terenie powiatu kłodzkiego (1 643 km²) zarejestrowano jedenaście terenów (osuwisk), na których występowały ruchy masowe ziemi⁶. W kartach rejestracyjnych (w większości przypadków nieprawidłowo nazywanych dokumentacyjnymi – patrz pkt 3 sekcji „Ustalone nieprawidłowości” w rozdziale III.3. niniejszego wystąpienia pokontrolnego) siedmiu osuwisk⁷ nie określono ich powierzchni. W przypadku pozostałych czterech osuwisk, ich łączna powierzchnia wynosiła 1,0929 ha⁸, tj. 0,0007% powierzchni powiatu kłodzkiego.

(dowód: akta kontroli str. 155, 429, 171-188, 262)

1.2. Podstawą ustalenia miejsc występowania powyższych osuwisk była baza Geozagrożenia – Osuwiska, przygotowana w 2004 r. przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie (osuwiska w miejscowościach: Radków, Graniczna, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy, Ławica), oraz opracowania tworzone przez projektantów dla realizacji zadań z zakresu zapobiegania masowym ruchom ziemi oraz ich skutkom (osuwiska w miejscowościach: Zieleniec, Międzygórze, Gorzanów i Szalejów Dolny)⁹.

(dowód: akta kontroli str. 7-8, 108-109)

Starostwo posiadało także informację o innych osuwiskach znajdujących się na terenie powiatu kłodzkiego, których orientacyjne położenie przedstawiono na mapie poglądowej, opublikowanej w 2007 r. przez Państwowy Instytut Geologiczny (dalej: „PIG”)¹⁰. Starostwo nie ubiegało się o uzyskanie dokładnej lokalizacji tych obiektów, ponieważ z objaśnień do ww. mapy poglądowej oraz z rozmów telefonicznych przeprowadzonych z pracownikami PIG wynikało, że zamieszczone tam dane mają charakter „wstępny” i „ogólny”.

(dowód: akta kontroli str. 466)

⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 2164 ze zm.

⁶ W miejscowościach: 1) Radków (gm. Radków), 2) Graniczna (gm. Duszniki Zdrój), 3) Polne Domy (gm. Szczytna), 4) Wolibórz (gm. Nowa Ruda), 5) Jugów (gm. Nowa Ruda), 6) Ławica (gm. Kłodzko), 7) Podtynie (gm. Kłodzko), 8) Zieleniec (gm. Duszniki Zdrój), 9) Międzygórze (gm. Bystrzyca Kłodzka), 10) Gorzanów (gm. Bystrzyca Kłodzka), 11) Szalejów Dolny (gm. Kłodzko). Dwa osuwiska (Gorzanów i Szalejów Dolny) zarejestrowano w dniu 14 września 2016 r., tj. w trakcie kontroli NIK.

⁷ W miejscowościach: 1) Radków (gm. Radków), 2) Graniczna (gm. Duszniki Zdrój), 3) Polne Domy (gm. Szczytna), 4) Wolibórz (gm. Nowa Ruda), 5) Jugów (gm. Nowa Ruda), 6) Ławica (gm. Kłodzko), 7) Podtynie (gm. Kłodzko).

⁸ 1) Zieleniec (0,0229 ha), 2) Międzygórze (0,9150 ha), 3) Gorzanów (0,0850 ha), 4) Szalejów Dolny (0,0700 ha).

⁹ W przypadku osuwisk w miejscowościach Szalejów Dolny i Gorzanów – dokumentację przygotowano w ramach planowania ewentualnych działań stabilizacyjno-likwidacyjnych.

¹⁰ <http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/SOPO/download>.

1.3. Według Starosty brak jest podstawy prawnej, wskazującej kto jest odpowiedzialny za ustalenie terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi. Jego zdaniem każda osoba prywatna (fizyczna) lub jednostka samorządu terytorialnego może zlecić na własny koszt opracowanie karty rejestracyjnej osuwiska lub karty rejestracyjnej terenu zagrożonego ruchami masowymi ziemi, jednak nie ma wówczas pewności czy opracowane karty spełniać będą wymagania *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, a zarazem standardy kart przygotowywanych przez PIG oraz czy zostaną przekazane do Starostwa i PIG. Starosta wskazał również, że z kolei PIG opracowuje karty rejestracyjne osuwisk w ramach projektu Systemu Osłony Przeciwsuwiskowej (dalej: „SOP”), które wykonuje (na zgłoszenia przesłane przez jednostki administracji samorządowej) wyłącznie dla osuwisk bezpośrednio (pośrednio w uzasadnionych przypadkach) zagrażających budynkom mieszkalnym lub użyteczności publicznej, lub gdzie istnieje realne niebezpieczeństwo dalszego użytkowania budynku/ów, grożące utratą zdrowia lub życia.

(dowód: akta kontroli str. 108)

1.4. Starosta wskazał, że ze względu na charakter procesu ruchów masowych ziemi nigdy nie będzie miał pełnej wiedzy o terenach zagrożonych tymi ruchami, ponieważ procesy osuwiskowe uaktywniają się pod powierzchnią ziemi, więc są niewidoczne do czasu ich propagacji. Ponadto, procesy te często uaktywniają się w wyniku działań antropogenicznych, np. budowa drogi, torowiska itp. Według Starosty, pomimo istnienia (bardzo dużych) terenów predysponowanych do występowania osuwisk, nie zostały one udokumentowane z powodu braku (dotychczas) przejawów procesów osuwiskowych – stąd brak pełnej wiedzy na temat terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi.

Starosta dysponował danymi archiwalnymi, dotyczącymi ustalania terenów osuwiskowych, którymi były:

- a) rejestr zinwentaryzowanych naturalnych zagrożeń geologicznych na terenie całego kraju (ze szczególnym uwzględnieniem osuwisk oraz innych zjawisk geodynamicznych), dostępny na stronie internetowej pod adresem: <http://geozagrozenia.pgi.gov.pl>,
- b) dwie karty rejestracyjne (dokumentacyjne) osuwisk dla miejscowości Zieleniec i Międzygórze, wykonane przez firmę zewnętrzną – karty pozyskane w wyniku starań poczynionych przez Geologa Powiatowego,
- c) opracowanie pt. „Opinia geotechniczna na temat osuwiska w ciągu ul. Orzeszkowej, położonej na Miejskiej Górze w Dusznikach Zdroju” (do tego opracowania nie została wykonana karta rejestracyjna osuwiska) – pozyskane przez Geologa Powiatowego z Gminy Duszniki Zdrój,
- d) informacja o występowaniu terenów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych – osuwisk, zawarta w materiałach planistycznych gmin powiatu kłodzkiego,
- e) informacje zawarte na mapach geośrodowiskowych Polski oraz przedstawione w objaśnieniach do tych map.

(dowód: akta kontroli str. 108-109)

W ramach działań zmierzających do pozyskania pełnej wiedzy o terenach zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz o terenach, na których występują te ruchy, w 2014 r. Geolog Powiatowy, w imieniu Starosty, zwrócił się do wszystkich gmin powiatu kłodzkiego o informację, czy w dokumentacjach planistycznych tych gmin, tj. w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (dalej: „Studium”) i w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (dalej: „mpzp”), ujęto informacje o terenach zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenach, na których występują te ruchy (dane te stanowiły podstawę do

opracowania informacji przywołanej wyżej w ppkt d). Z odpowiedzi gmin wynikało, że takie tereny zostały ujęte w Studium (Gmina Duszniki Zdrój) oraz na rysunku zagospodarowania przestrzennego (Gmina Bystrzyca Kłodzka).

(dowód: akta kontroli str. 105 -106)

1.5. Starosta nie korzystał z bazy danych SOPO (strona internetowa <http://osuwska.pgi.gov.pl/>). W bazie tej nie było bowiem danych odnoszących się do terenów powiatu kłodzkiego, zagrożonych ruchami masowymi ziemi i na których występują takie ruchy. Zgodnie z informacją zawartą na ww. portalu, system map osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują takie ruchy na obszarze powiatu kłodzkiego, zostanie sporządzony w terminie do 2023 r.

(dowód: akta kontroli str. 10-14)

1.6. W okresie od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 30 czerwca 2016 r. pracownikami Starostwa, zajmującymi się problematyką zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom, były osoby pełniące funkcję geologa powiatowego. Starostwo nie dysponowało, w badanym okresie, żadnym sprzętem specjalistycznym do rozpoznawania i monitorowania terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy.

(dowód: akta kontroli str. 103, 152)

Starosta wskazał, że powodem tego stanu był brak środków finansowych, tak na zakup tego sprzętu, jak i na zatrudnienie osób z odpowiednimi kwalifikacjami do posługiwania się nim. Starosta wskazał również, że nałożenie w art. 110a *ustawy* poś oraz w § 3 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, obowiązku prowadzenia czynności monitoringowych i obserwacyjnych terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów na których ruchy te występują, nie wiązało się z przyznaniem jednostkom samorządu terytorialnego dodatkowych środków na realizację tych zadań (m.in. na zakup sprzętu czy opłacenie wynagrodzenia osób z odpowiednimi uprawnieniami/kwalifikacjami). Według Starosty, zakup takiego sprzętu oraz zatrudnienie osób wykwalifikowanych do prowadzenia odpowiednich prac, związane ze znacznymi wydatkami, byłyby niezasadne w świetle aktualnie obowiązujących przepisów, z których nie wynika kto jest odpowiedzialny za ustalenie terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi, tj. tworzenie kart rejestracyjnych, w których zawarte powinny być dane wynikające ze specjalistycznych pomiarów i badań.

(dowód: akta kontroli str. 471)

1.7. Stanowisko geologa powiatowego zajmowały w Starostwie, w badanym okresie, dwie osoby, które posiadały wykształcenie wyższe geologiczne, tj. spełniały warunek w tym zakresie, określony w tabeli nr IV załącznika nr 3 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 marca 2009 r. *w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych*¹¹. Jedną spośród tych dwóch osób, tj. poprzedni Geolog Powiatowy, w momencie jej zatrudniania w Starostwie posiadała co najmniej pięcioletni staż pracy.

(dowód: akta kontroli str. 93-102, 104)

Ustalona
nieprawidłowość

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Osoba zajmująca obecnie stanowisko Geologa Powiatowego, w momencie jej zatrudniania na tym stanowisku nie spełniała wymogu w zakresie posiadania

¹¹ Dz. U z 2014 r., poz. 1786).

pięcioletniego stażu pracy¹², tj. warunku określonego w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 18 marca 2009 r. w sprawie wynagradzania pracowników samorządowych¹³.

(dowód: akta kontroli str. 100, 104)

Starosta wyjaśnił, że konkurs na stanowisko Geologa Powiatowego został przeprowadzony dwukrotnie, w czerwcu oraz w lipcu 2012 r. W pierwszym postępowaniu do części merytorycznej komisja konkursowa dopuściła dwóch kandydatów, w tym obecnego Geologa Powiatowego. Konkurs pozostał nierozstrzygnięty, gdyż żaden z kandydatów ze sprawdzianu wiedzy nie uzyskał wymaganej liczby punktów. Drugie postępowanie konkursowe zostało przeprowadzone z udziałem kandydatów, którzy zostali dopuszczeni przez komisję konkursową do części merytorycznej. Były to cztery osoby. W dalszej części postępowania, w rozmowie kwalifikacyjnej, udział wzięło dwóch kandydatów, gdyż jeden kandydat nie stawiał się na część merytoryczną postępowania, natomiast drugi nie uzyskał wymaganej liczby punktów ze sprawdzianu wiedzy. Sumując sprawdzian wiedzy oraz rozmowę kwalifikacyjną, większą liczbę punktów uzyskał obecny Geolog Powiatowy, co spowodowało, że komisja konkursowa rekomendowała go na ww. stanowisko.

(dowód: akta kontroli str. 113)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie mimo stwierdzonych nieprawidłowości, działalność kontrolowanej jednostki w zakresie dysponowania wiedzą o terenach zagrożonych masowymi ruchami ziemi i terenach, na których ruchy te występowały oraz przygotowania organizacyjnego do realizacji zadań zapobiegających takim ruchom i ich skutkom. Nieprawidłowością w tym obszarze było zatrudnienie na stanowisku Geologa Powiatowego osoby, która w tym momencie nie spełniała wymogu posiadania pięcioletniego stażu pracy.

2. Prowadzenie obserwacji terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których te ruchy występowały

Opis stanu faktycznego

Geolog Powiatowy przeprowadził wizje terenowe dziewięciu osuwisk zlokalizowanych w miejscowościach: Radków, Graniczna, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy, Ławica (w dniach 11-25 kwietnia 2014 r.), Zieleniec (w dniu 16 kwietnia 2015 r.) oraz Międzygórze (w dniu 9 września 2016 r.)¹⁴. W ich wyniku: a) rozpoznano położenie ww. terenów osuwiskowych w odniesieniu do zabudowy terenu, przebiegu infrastruktury drogowej, kolejowej itp., oraz morfologię terenu (osuwiska: Radków, Graniczna, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy, Ławica)¹⁵, b) ustalono lokalizację osuwiska w terenie, występujące warunki geologiczno-inżynierskie, procesy geodynamiczne odpowiadające za powstanie osuwiska oraz konieczne do wykonania roboty w celu ustabilizowania osuwiska (Zieleniec i Międzygórze)¹⁶. Notatki Geologa Powiatowego z wizji osuwisk zlokalizowanych w miejscowościach Radków, Graniczna, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy i Ławica nie zostały nikomu udostępnione, natomiast informacje o osuwiskach w miejscowościach Zieleniec i Międzygórze przekazano do Dolnośląskiego Urzędu

¹² Wynosił 4 lata, 7 miesięcy i 24 dni.

¹³ Tabela nr IV załącznika nr 3.

¹⁴ W trakcie kontroli NIK.

¹⁵ Geolog Powiatowy nie był w stanie określić szybkości i zasięgu przemieszczania mas ziemnych.

¹⁶ Ustalono, że w celu stabilizacji osuwisk konieczne jest wykonanie następujących robót zabezpieczających: **1) w Zieleńcu:** rekonstrukcja uszkodzonej nawierzchni drogi, palowanie do głębokości ok. 10 m, w trzech rzędach (1,50 x 1,50 m), oczyszczenie niszy osuwiska i wypełnienie jej kamieniem łamanym granitowym oraz wykonanie przypory filtracyjnej na fundamencie tłuczniowym (jeżeli wystąpią odkształcenia poziome); **2) w Międzygórzu:** rekonstrukcja odcinka uszkodzonego muru oporowego, stabilizacja skarpy zbocza, rekonstrukcja ażurowego muru oporowego, rozpoznanie podłoża pod konstrukcją drogi, pomiar ugięcia istniejącej podbudowy i podłoża (na tej podstawie opracowanie technologii stabilizacji podłoża nawierzchni drogi, chodnika oraz zmiana sposobu posadowienia słupów oświetleniowych) oraz udrożnienie i rekonstrukcja istniejącego rowu przyskarpowego i uszczelnienie jego ścian i koryta.

Wojewódzkiego¹⁷ (Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego) ze wskazaniem, że w przypadku osuwiska w:

- Zieleniecu, brak podjęcia działań zabezpieczających i stabilizujących, z uwagi na rodzaj i miąższość gruntu w miejscu powstania osuwiska oraz znaczne nachylenie terenu, może spowodować bezpośrednie zagrożenie całkowitym zerwaniem korpusu drogi oraz zablokowanie drogi powiatowej Duszniki Zdrój – Zieleniec;
- Międzygórzu, w przypadku braku działań zabezpieczających i stabilizacyjnych podbudowy drogi istnieje bezpośrednie zagrożenie dla mieszkańców budynku mieszkalnego i zerwania chodnika, a nawet korpusu drogi powiatowej, poprzez osunięcie do potoku Wilczka.

(dowód: akta kontroli str. 115, 116-145, 146-151, 156, 263-272)

Ustalona
nieprawidłowość

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Wbrew wymogowi zawartemu w art. 110a *ustawy poś*, w badanym okresie Starostwo nie prowadziło czynności monitoringowych i obserwacyjnych terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których ruchy te występują, w rozumieniu § 3 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*. Zgodnie z § 3 ust. 1 i ust. 5 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, w przypadku ruchów masowych ziemi, mogących spowodować albo powodujących bezpośrednie zagrożenie dla życia ludzi, infrastruktury technicznej lub komunikacyjnej prowadzi się obserwacje, zwane monitoringiem, co najmniej dwa razy w roku (w okresach marzec-kwiecień oraz wrzesień-październik) oraz każdorazowo po wystąpieniu ekstremalnych zjawisk przyrodniczych. Ponadto, przepis § 3 ust. 6 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi* stanowi, że wyniki monitoringu wprowadza się do rejestru. Z kolei według § 3 ust. 3 ww. *rozporządzenia*, dla terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz dla terenów, na których wystąpiły te ruchy, powinien być prowadzony monitoring, polegający na pomiarach powierzchniowego ruchu mas ziemnych w celu określenia prędkości i charakteru tego przemieszczania przy zastosowaniu, w szczególności, metod geodezyjnych.

Geolog Powiatowy wyjaśnił, że powodem nieprzeprowadzania czynności monitoringowych i obserwacyjnych terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów na których ruchy te występują, był brak specjalistycznego sprzętu do rozpoznawania i monitorowania ww. terenów oraz brak przewidzianych w budżecie Starostwa środków finansowych na ten cel, będący efektem nieprzekazania przez administrację rządową środków na finansowanie zadania zleconego.

(dowód: akta kontroli str. 115)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie działalność kontrolowanej jednostki w zakresie prowadzenia monitoringu terenów zagrożonych masowymi ruchami ziemi oraz terenów na których ruchy te występowały. Obowiązki w tym zakresie nie były de facto realizowane, gdyż przeprowadzone przez Geologa Powiatowego wizje terenowe zarejestrowanych osuwisk nie spełniały wymogów *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, odnoszących się m.in. do zakresu i częstotliwości prowadzenia monitoringu takich terenów.

¹⁷ W dniu 24 kwietnia 2015 r. (Zieleniec) i w dniu 12 września 2016 r. Międzygórze.

3. Prowadzenie rejestru terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których te ruchy występowały

Opis stanu
faktycznego

3.1. Stosownie do art. 110a ust. 1 *ustawy poś*, Starosta prowadził papierowy rejestr terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których ruchy te występowały (dalej także: „rejestr terenów”), zawierający wykaz jedenastu osuwisk¹⁸. Kwestię braku w Starostwie, wymaganej w § 4 pkt 1 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, formy elektronicznej rejestru terenów, jak również brak m.in. kart rejestracyjnych terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, wskazanych w korespondencji z poszczególnymi gminami, opisano w dalszej części niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

(dowód: akta kontroli str. 15-83, 262)

3.2. Rejestr terenów zawierał informacje o jedenastu osuwiskach zlokalizowanych na terenie powiatu kłodzkiego, w tym o wszystkich (siedmiu) osuwiskach¹⁹, ujętych na portalu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dalej: „NFOŚiGW”) (<http://geozagrozenia.pgi.gov.pl/>) i czterech osuwiskach²⁰, powstałych w latach 2010-2016²¹, nieujętych na żadnej ogólnopolskiej liście osuwisk. Rejestr terenów nie zawierał jednak kart rejestracyjnych terenów wskazanych w korespondencji Starostwa z zainteresowanymi gminami powiatu kłodzkiego.

(dowód: akta kontroli str. 9, 10-14, 15-83)

3.3. Trzy karty rejestracyjne terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz na których występują takie ruchy²², spośród jedenastu ujętych w rejestrze terenów, spełniały wymogi § 4 i § 5 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*. Pozostałe karty rejestracyjne, nazywane niepoprawnie dokumentacyjnymi, nie spełniały tych wymogów.

(dowód: akta kontroli str. 15-83)

3.4. Z uwagi na brak ze strony Starostwa działań monitoringowych (w rozumieniu *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*) terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz na których występują takie ruchy, wyniki takiego monitoringu nie były wprowadzane do rejestru terenów. Do sporządzonych kart rejestracyjnych nie wprowadzono również wyników wizji terenowych, o których mowa w pkt 2 niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

(dowód: akta kontroli str. 115)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Prowadzony w Starostwie rejestr terenów nie zawierał m.in. kart rejestracyjnych takich terenów, wskazanych w korespondencji z gminami powiatu²³, wymaganych § 4 ust. 1 pkt 2 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*.

¹⁸ W miejscowościach: 1) Radków, 2) Graniczna, 3) Polne Domy, 4) Wolibórz, 5) Jugów, 6) Ławica, 7) Podtynie, 8) Zieleniec, 9) Międzygórze, 10) Gorzanów, 11) Szalejów Dolny. Dwa osuwiska (Gorzanów i Szalejów Dolny) zarejestrowano w dniu 14 września 2016 r., tj. w trakcie kontroli NIK.

¹⁹ W SOPO prowadzonym przez PIG-PIB nie ujęto żadnego terenu zagrożonego masowymi ruchami ziemi i/lub terenu, na którym wystąpiły te ruchy. Z informacji zawartej na tym portalu wynika, że mapy osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy na obszarze powiatu kłodzkiego zostaną sporządzone w terminie po 2023 r.

²⁰ W miejscowościach: 1) Zieleniec, 2) Międzygórze, 3) Gorzanów, 4) Szalejów Dolny.

²¹ 1) Zieleniec w latach 2012-2014, 2) Międzygórze w latach 2010-2014, 3) Gorzanów w latach 2010-2016, 4) Szalejów Dolny w latach 2010-2016.

²² W miejscowościach: Międzygórze, Gorzanów, Szalejów Dolny.

²³ 1) **korespondencja z Gminą Duszniki-Zdrój**: w piśmie z dnia 22 lipca 2014 r. Gmina informowała, że „w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta Duszniki – Zdrój” przyjętym uchwałą Rady Miejskiej nr XVIII/73/2012 z dnia 26 stycznia 2012 r., w części II-6 *Bezpieczeństwo ludności i jej mienia, w tym zagrożenia naturalne*, w pkt II-6-2 *Naturalne zagrożenia geologiczne, w tym obszary osuwania się mas ziemnych* ujęto charakterystykę problemu osuwisk na

Starosta wyjaśnił, że:

a) z informacji od Gminy Bystrzyca Kłodzka wynika, że podstawą do wskazania obszarów osuwiskowych na rysunku mpzp było opracowanie ekofizjograficzne dla obszaru miasta Bystrzyca Kłodzka. Po szczegółowym rozpoznaniu dostępnych informacji geologicznych (mapy geologiczne, mapy geośrodowiskowe, opisy do map geośrodowiskowych) oraz zapisów w ww. opracowaniu, Geolog Powiatowy ustalił, że w przedmiotowym opracowaniu jako tereny narażone na ruchy masowe ziemi oznaczono rozległe tereny o niekorzystnych warunkach budowlanych, które mogą być predysponowane do przejawów ruchów masowych, głównie ze względu na duże spadki terenu. Jednak w odróżnieniu do innych, licznych miejsc predysponowanych do wystąpienia ruchów masowych ziemi, wskazane w opracowaniu obszary są chronione przed wystąpieniem tych procesów poprzez ściany oporowe, mury kamienne oraz pasy zadrzewień. Gmina Bystrzyca Kłodzka nie wykonała rozpoznania geologiczno-inżynierskiego, opinii geotechnicznej ani karty rejestracyjnej terenu zagrożonego ruchami masowymi ziemi, tak więc nie było podstawy do twierdzenia, że tereny te faktycznie narażone są na ruchy masowe ziemi. Zdaniem Starosty, ze względu na brak odpowiedniej dokumentacji, omawiane tereny, jak wiele innych terenów górzystych powiatu kłodzkiego, należy potraktować jako tereny predysponowane do wystąpienia ruchów masowych ziemi, a nie jako tereny zagrożone tymi ruchami;

(dowód: akta kontroli str. 289-290)

b) w celu zidentyfikowania i ewentualnego wprowadzenia do rejestru terenów osuwiska zlokalizowanego w miejscowości Nowa Wieś Kłodzka, zwrócił się w dniu 19 sierpnia 2016 r., poprzez Geologa Powiatowego, do PIG z prośbą o przedstawienie kosztów prac poszukiwawczo-dokumentacyjnych, dotyczących rozpoznania na terenie 14 gmin powiatu kłodzkiego terenów zagrożonych występowaniem ruchów masowych ziemi i terenów na których ruchy masowe ziemi wystąpiły, bądź występują. Zadeklarował jednocześnie, że po uzyskaniu wyceny kosztów rozpoznania geologicznego pod kątem ruchów masowych ziemi, którego jednym z efektów będzie wykonanie przez PIG kart rejestracyjnych osuwisk i kart rejestracyjnych terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi, poczyni starania dla pozyskania dodatkowych środków z budżetu państwa na realizację tego zadania, a Geolog Powiatowy złoży wniosek do projektu budżetu Starostwa na rok 2017 o zabezpieczenie środków na ten cel.

(dowód: akta kontroli str. 287-288, 435)

Geolog Powiatowy, uzupełniając wyjaśnienia Starosty, przekazał kontrolerowi NIK korespondencję z PIG o ewentualnych kosztach prac poszukiwawczo-dokumentacyjnych, dotyczących rozpoznania na terenie 14 gmin powiatu kłodzkiego terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy. Ze wstępnego, przedstawionego przez PIG, kosztorysu wynika, że koszt przeprowadzenia ww. prac wyniósłby 207 255 zł, a trwałyby one ok. 20 miesięcy.

(dowód: akta kontroli str. 435-438)

terenie miasta Duszniki – Zdrój”; 2) korespondencja z Gminą Bystrzyca Kłodzka: a) w piśmie z dnia 13 marca 2014 r. Gmina informowała, że obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych – osuwisk na terenie gminy Bystrzyca Kłodzka wskazane są wyłącznie na rysunku planu zagospodarowania przestrzennego terenu dla części miasta Bystrzyca Kłodzka, obejmującego dzielnicę staromiejską miasta Bystrzyca Kłodzka i tereny położone między: zabudową mieszkaniową przy ul. Lotników, [...], zatwierdzonym uchwałą nr XLIII/540/10 Rady Miejskiej w Bystrzycy Kłodzkiej z dnia 29.10.2010 r., b) w piśmie z dnia 1 marca 2011 r. (odpowiedź na wniosek o przesłanie materiałów dotyczących lokalizacji ewentualnych terenów osuwiskowych na terenie gminy) Geolog Powiatowy poinformował o istnieniu informacji o takich terenach w objaśnieniach do Map Geośrodowiskowych Polski oraz opisach charakterystyk geologiczno-inżynierskich przywołanych w objaśnieniach do Szczegółowych Map Geodezyjnych Sudetów.

2. Mimo dyspozycji § 4 pkt 1 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, nakazującej prowadzenie rejestru terenów w formie elektronicznej, Starosta prowadził taki rejestr wyłącznie w formie papierowej, czego skutkiem było niezamieszczenie go w Biuletynie Informacji Publicznej (dalej: „BIP”), a tym samym niewypełnienie obowiązku wynikającego z art. 24 ust. 1 pkt 1 lit. f ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko²⁴.

(dowód: akta kontroli str. 7, 15-83)

Wyjaśniając w tej sprawie Geolog Powiatowy podał, że rejestr terenów prowadzony jest w formie papierowej, bowiem większość kart rejestracyjnych (tzw. dokumentacyjnych) została sporządzona w latach 2003-2004, tj. przed wejściem w życie *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, nakładającego obowiązek prowadzenia rejestru terenów w formie elektronicznej.

(dowód: akta kontroli str. 7)

Jeszcze w trakcie kontroli NIK, Starosta doprowadził do założenia elektronicznego rejestru terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów na których występują te ruchy, w formie pliku aplikacji EXCEL. Dla każdego takiego terenu pojedyncze zakładki skoroszytu stanowiły karty rejestracyjne, zawierające wypełnione formularze tych kart wraz z załącznikami (mapami i zdjęciami w formie osadzonych w zakładce obiektów).

(dowód: akta kontroli str. 439)

3. Osiem spośród jedenastu kart tzw. dokumentacyjnych, ujętych w rejestrze terenów, nie spełniało wymogów § 4 i § 5 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, gdyż:

- a) zostały one nieprawidłowo nazwane kartami dokumentacyjnymi, zamiast kartami rejestracyjnymi,
- b) zostały sporządzone na innym formularzu, niż wskazany w załączniku nr 2 do ww. rozporządzenia, co spowodowało, że nie przewidziano (i nie wypełniono) w nich wszystkich wymaganych wzorem informacji²⁵ (siedem kart²⁶),
- c) stosowane w Starostwie karty rejestracyjne (dokumentacyjne) osuwisk nie zawierały pełnych danych, wymaganych aktualnym wzorem karty rejestracyjnej, mimo że ich podanie przewidziano w nieaktualnych formularzach stosowanych w Starostwie (siedem kart²⁷),

²⁴ Dz.U. z 2016 r., poz. 353 ze zm.

²⁵ W stosowanych przez Starostwo formularzach: I) brak było rubryk zawartych w wymaganym wzorze ujętym w rozporządzeniu w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi, tj. dotyczących m.in.: 1) lokalizacji osuwiska (numerów ewidencyjnych działek, identyfikatorów określających krainę geograficzną, jednostkę tektoniczną, zlewnię), 2) charakterystyki osuwiska (układu geologicznego, krótkiego opisu w uwzględnieniu procentu udziału obszaru aktywnego w stosunku do całego osuwiska), 3) parametrów morfologicznych osuwiska, w tym ogólnych (bezwzględnych wysokości maksymalnej i minimalnej, rozpiętości pionowej, nachylenia oraz azymutu), dotyczących nisz (tj. istnienia szczelin powyżej nisz oraz nisz wtórnych), dotyczących koluwium (wysokości czoła oraz miąższości mierzonej i szacowanej), dotyczących stoku, na którym jest osuwisko (typu, ekspozycji, długości oraz wysokości), 4) podłoża osuwiska (tektoniki), 5) materiału koluwalnego, 6) wieku i genezy osuwiska (dat aktywności osuwiska), 7) użytkowania terenu (zabudowy i linii przesyłowych), 8) stanu badań oraz 9) kategorii i numeru uprawnień geologicznych autora karty i nazwy instytucji tworzącej kartę; II) w rubrykach enumeratywnie wymieniając możliwe kategorie informacji posługiwano się innymi klasyfikacjami lub miarami niż wymagane wzorem ujętym w rozporządzeniu lub nie przewidziano wszystkich możliwości wpisów wymaganych wzorem, a dotyczących: 1) charakterystyki osuwiska (rodzaju materiału, stopnia aktywności), 2) parametrów morfologicznych osuwiska (powierzchnia), 3) przejawów wód powierzchniowych i gruntowych w obrębie (koluwium, nisz i stoku powyżej nisz, stoku poniżej osuwiska, stoku po bokach osuwiska), 3) użytkowania terenu w obrębie osuwiska (pokrycia stoku) oraz 4) powstałych szkód i zagrożeń.

²⁶ W miejscowościach: 1) Radków, 2) Graniczna, 3) Polne Domy, 4) Wolibórz, 5) Jugów, 6) Ławica, 7) Podtynie.

²⁷ Brak informacji o m.in.: 1) rodzaju ruchu osuwiska (Wolibórz), 2) powierzchni osuwiska (Radków, Graniczna, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy, Ławica), 3) długości koluwium (Radków, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy, 6) dacie powstania osuwiska (Radków, Graniczna, Jugów, Wolibórz, Podtynie, Polne Domy, Ławica), 7) dacie wypełnienia tzw. karty dokumentacyjnej – podano miesiąc (Jugów i Wolibórz).

d) mapy topograficzne, ujęte w rejestrze, sporządzono w skali 1:25 000, zamiast w wymaganej skali 1:10 000 (osiem kart²⁸).

(dowód: akta kontroli str. 15-83, 85-91, 92)

Geolog Powiatowy wyjaśnił, że tzw. karty dokumentacyjne terenów ujętych w rejestrze terenów zostały sporządzone w latach 2003-2004, tj. przed wejściem w życie *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, nakładającego obowiązek tworzenia map w skali 1:10 000. Ponadto, w żadnym z przepisów prawa nie wskazano podmiotu odpowiedzialnego za ustalanie terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy (poza sytuacją, gdy osuwisko zagraża życiu lub mieniu – wtedy podmiotem odpowiedzialnym za ustalanie terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi jest Państwowy Instytut Geologiczny), w związku z tym, ani samo Starostwo, ani Geolog Powiatowy nie mają wpływu na jakość tworzonej w tym zakresie dokumentacji (w większość pozyskanej ze źródeł zewnętrznych). Zdaniem Geologa Powiatowego, siedem kart rejestracyjnych²⁹ zostało pozyskanych ze źródeł zewnętrznych, ogólnodostępnych, np. ze strony internetowej Akademii Górniczo – Hutniczej. Dwie pozostałe karty pozyskane zostały natomiast osobiście przez wyjaśniającego, od projektantów dokumentacji zabezpieczenia osuwisk.

(dowód: akta kontroli str. 7-8)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie mimo stwierdzonych nieprawidłowości działalność kontrolowanej jednostki w zakresie prowadzenia rejestru terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których te ruchy występowały. Rejestr ten m.in. nie spełniał wymogów wynikających z § 4 ust. 1 pkt 2 i § 4 ust. 2 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, bowiem nie obejmował wszystkich osuwisk występujących w powiecie kłodzkim, a większość z uwzględnionych w nim kart rejestracyjnych sporządzono na nieaktualnym wzorze formularza, przez co karty te nie zawierały wszystkich danych wymaganych ww. rozporządzeniem.

4. Działania w celu ograniczenia ryzyka osuwiskowego, związane z planowaniem przestrzennym oraz stabilizowaniem lub likwidacją osuwisk

Opis stanu faktycznego

4.1. Starostwo, w badanym okresie, jednokrotnie (w dniu 19 listopada 2014 r.) udostępniło (na wniosek wykonawcy projektu Studium gminy Nowa Ruda) dane z rejestru terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy. Wnioskodawcy przekazano kopie tzw. kart dokumentacyjnych dwóch osuwisk (w miejscowościach Wolibórz i Jugów) wraz z odpowiednimi mapami³⁰ oraz kopię arkusza mapy geosrodowiskowej Polski³¹.

(dowód: akta kontroli str. 161-170)

W trakcie kontroli NIK, w dniach 3 i 5 października 2016 r., Geolog Powiatowy, z własnej inicjatywy, na podstawie art. 110a *ustawy poś* oraz *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*, poinformował właściwe gminy³² o istnieniu w rejestrze terenów tzw. kart dokumentacyjnych wszystkich zarejestrowanych osuwisk.

(dowód: akta kontroli str. 262, 430-434)

²⁸ W miejscowościach: 1) Radków, 2) Graniczna, 3) Polne Domy, 4) Wolibórz, 5) Jugów, 6) Ławica, 7) Podtynie, 8) Zielieniec.

²⁹ W miejscowościach: 1) Radków, 2) Graniczna, 3) Polne Domy, 4) Wolibórz, 5) Jugów, 6) Ławica, 7) Podtynie.

³⁰ Kopie mapy geosrodowiskowej z lokalizacją osuwisk w miejscowościach: Wolibórz, Jugów i Nowa Wieś Kłodzka (osuwisko nieujęte w rejestrze).

³¹ Arkusz 868 Nowa Ruda.

³² Gminy: Szczytna, Duszniki-Zdrój, Radków, Nowa Ruda, Bystrzyca Kłodzka i Kłodzko.

4.2. W okresie objętym kontrolą sporządzono 10 opinii, stanowisk, uzgodnień i/lub informacji dotyczących projektów Studium lub mpzp, z czego trzy³³ dotyczyły Studium, a siedem³⁴ mpzp. We wszystkich opiniach i stanowiskach uwzględniono posiadane dane o osuwiskach, np. znajdujące się w kartach rejestracyjnych i tzw. kartach dokumentacyjnych osuwisk³⁵.

(dowód: akta kontroli str. 189-196)

4.3. W badanym okresie w stosunku do dwóch osuwisk (w Zieleńcu i Międzygórzu) podjęto, z ramienia Starosty, działania stabilizacyjno-likwidacyjne. Działania te polegały przede wszystkim odpowiednio na odbudowie drogi powiatowej nr 3301 D, stabilizacji jej konstrukcji, podłoża gruntowego i skarpy poprzez wykonanie muru oporowego oraz na wykonaniu tzw. karty dokumentacyjnej osuwiska stanowiącej jeden (początkowy) z etapów sporządzenia projektu pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3232 D”.

(dowód: akta kontroli str. 197-198, 470)

4.4. W badanym okresie nie prowadzono kontroli stosowania przepisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych³⁶ (dalej: „ustawa o ochronie gruntów”), pod kątem zagrożenia środowiskowego oraz rekultywacji gruntów rolnych zdegradowanych w wyniku ruchów masowych ziemi.

(dowód: akta kontroli str. 111, 199, 200)

Starosta wskazał, że w badanym okresie nie wystąpiły ekstremalne zjawiska przyrodnicze, które mogłyby spowodować ruchy masowe ziemi, w związku z powyższym nie prowadzono kontroli stosowania przepisów ustawy o ochronie gruntów, które zobowiązują właścicieli tychże gruntów do przeciwdziałania ruchom masowym ziemi.

(dowód: akta kontroli str. 292)

4.5. Starosta, w okresie od dnia 1 stycznia 2011 r. do dnia 30 czerwca 2016 r., nie wydawał decyzji nakazujących właścicielowi gruntów podjęcie działań dla przeciwdziałania ruchom masowym ziemi, gdyż – jak wskazał Dyrektor Wydziału Ochrony Środowiska i Rolnictwa Starostwa – nie stwierdzono takiej konieczności po analizie rejestru terenów, bowiem dla osuwisk w Zieleńcu i Międzygórzu Zarząd Dróg Powiatowych na bieżąco prowadził prace remontowe i utrzymaniowe, osuwiska w Radkowie, Ławicy i Granicznej zlokalizowane są na kompleksach leśnych, zagrażają jedynie utrzymaniu zalesienia, a osuwiska Wolibórz, Jugów, Podtynie są mało aktywne i nie zagrażają budynkom mieszkalnym i gospodarczym. Jednie osuwisko Polne Domy zagraża budynkowi gospodarczemu, co leży w gestii Państwowego Inspektora Nadzoru Budowlanego (dalej: „PINB”). Wskazał ponadto, że w lipcu 2016 r. udokumentowano dwa osuwiska (Szalejów Dolny i Gorzanów)

³³ 1) przełom Doliny Bystrzycy Kłodzkiej koło Zieleńca i Granicznej (nieujęty w rejestrze) – opinia, 2) Radków (ujęty w rejestrze) – stanowisko, 3) Polne Domy (ujęty w rejestrze) – stanowisko.

³⁴ 1) Radków, Graniczna, Wolibórz, Jugów, Polne Domy, Podtynie, Ławica (ujęte w rejestrze) – opinia, 2) Graniczna oraz teren położony na południowy zachód w rejonie Koziej Hali i wschodni stok Miejskiej Górki, w rejonie ul. Orzechowej w Dusznikach Zdroju (nieujęty w rejestrze) – stanowisko, 3) teren położony na południowy zachód w rejonie Koziej Hali i wschodni stok Miejskiej Górki, w rejonie ul. Orzechowej w Dusznikach Zdroju (nieujęty w rejestrze) – opinia, 4) Wolibórz, Jugów oraz teren położony w rejonie miejscowości Nowa Wieś Kłodzka (nieujęty w rejestrze) – opinia, 5) teren położony a południowy zachód w rejonie Koziej Hali i wschodni stok Miejskiej Górki, w rejonie ul. Orzechowej w Dusznikach Zdroju (nieujęty w rejestrze) – uzgodnienie, 6) teren położony w miejscowości Bystrzyca Kłodzka między zabudową mieszkalną przy ul. Lotników, ul. Odrowąża, ul. 1 Maja, ul. Kłodzkiej, terenami kolejowymi, rzeką Bystrzycą Kłodzką, ul. Krakowską, granicami własności Fabryki Mebli, pl. T. Kościuszki, ul. Wojska Polskiego, ul. J. Słowackiego, zabudową mieszkaniową przy ul. H. Sienkiewicza, A. Mickiewicza, K. Świerczewskiego (nieujęty w rejestrze) – informacja, 7) Międzygórze (ujęty w rejestrze) – opinia.

³⁵ Korzystano również z objaśnień do map geosrodowiskowych oraz opinii geotechnicznych.

³⁶ Dz. U. z 2015 r., poz. 909 ze zm.

³⁷ Poza osuwiskami w miejscowościach Zieleniec i Międzygórze, w przypadku których współpracowano z Dolnośląskim Urzędem Wojewódzkim (dalej: DUW) i MSWiA.

przy drogach powiatowych, w przypadku których planowane są prace zabezpieczające.

(dowód: akta kontroli str. 201)

4.6. Starosta nie formułował zaleceń dla ludności zamieszkanej na terenach osuwiskowych, ponieważ nie stwierdzono takiej potrzeby. Zdaniem Geologa Powiatowego nie stwierdzono ruchów masowych ziemi oraz aktywności istniejących osuwisk na terenach zamieszkałych przez ludność.

(dowód: akta kontroli str. 202)

4.7. Starosta, w badanym okresie, nie współpracował z Marszałkiem Województwa Dolnośląskiego i gminami powiatu kłodzkiego w zakresie zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom.

Starosta wskazał, że nie podejmował takiej współpracy, ponieważ – według posiadanych informacji – nie było takiej potrzeby, tzn. nie stwierdzono ruchów masowych ziemi³⁷, oraz aktywności istniejących osuwisk.

(dowód: akta kontroli str. 111, 292)

4.8. Starosta oraz PINB w Kłodzku (organy administracji architektoniczno-budowlanej) w badanym okresie nie podejmowali kontroli wykonywania przez właścicieli nieruchomości obowiązku zapewnienia bezpiecznego użytkowania obiektów na terenach zagrożonych osuwaniem mas ziemi lub tam, gdzie osuwiska wystąpiły.

PINB w Kłodzku podał, iż brak ww. kontroli był spowodowany faktem nie stwierdzenia i nie zgłaszania do PINB wystąpienia osuwisk ziemnych.

(dowód: akta kontroli str. 153-154, 273)

4.9. W badanym okresie Starosta wydał jedno pozwolenie na budowę (decyzja nr 62/VI/B/2011 z dnia 19 grudnia 2011 r.), dotyczące terenu niezarejestrowanego osuwiska w miejscowości Duszniki Zdrój, przy ul. Orzechowej. Przedmiotem robót określonych w tym pozwoleniu było m.in. zabezpieczenie przez inwestora skarpy osuwiska.

Zdaniem Dyrektora Wydziału Zagospodarowania Przestrzennego, Architektury i Budownictwa Starostwa, przedmiotowa decyzja Starosty nie dotyczyła ani terenu zagrożonego ruchami ziemi, ani terenu, na którym występowały masowe ruchy ziemi. W związku z tym, w decyzji nie nałożono obowiązku wykonania prac stabilizacyjnych gruntu, itp.

(dowód: akta kontroli str. 84, 274-276)

Starosta wskazał, że powyższe osuwisko nie zostało wprowadzone do rejestru terenów, gdyż brak jest podstawy prawnej wskazującej, że Starosta jest odpowiedzialny za zidentyfikowanie terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi w celu ich wprowadzenia do rejestru.

(dowód: akta kontroli str. 468)

4.10. Jako podstawową trudność/przeszkodę w realizacji zadań dotyczących zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom, Geolog Powiatowy podał brak środków finansowych na prowadzenie monitoringu osuwisk poprzez geodezyjne pomiary powierzchniowego i/lub wgłębnego ruchu mas ziemnych (brak możliwości zakupu odpowiednich urządzeń pomiarowych np. inklinometru itp.).

(dowód: akta kontroli str. 111)

Ustalono
nieprawidłowości

Ocena cząstkowa

Opis stanu
faktycznego

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zakresie podejmowania działań w celu ograniczenia ryzyka osuwiskowego, związanych z planowaniem przestrzennym oraz stabilizowaniem lub likwidacją osuwisk.

5. Sposób finansowania zadań związanych z zapobieganiem ruchom masowym ziemi i usuwaniem ich skutków

5.1. W badanym okresie, w budżecie powiatu kłodzkiego przewidziano środki na realizację zadań dotyczących zapobiegania ruchom masowym ziemi w łącznej kwocie 1 673 018 zł, w tym 73 654 zł w 2014 r., 296 194 zł w 2015 r. i 1 303 170 zł w 2016 r. Środki te zaplanowano na realizację dwóch zadań pn.:

- 1) „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301 D w miejscowości Zieleniec, km 12+749 – 12+ 760” (w sumie 369 848 zł, w tym 73 654 zł w 2014 r. i 296 194 zł w 2015 r.)³⁸,
- 2) „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3232 D w miejscowości Międzygórze, km 6+200 – 6+400” (1 303 170 zł w 2016 r.)³⁹.

(dowód: akta kontroli str. 203-253)

W przypadku projektu pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3232 D w miejscowości Międzygórze, km 6+200 – 6+400”, dofinansowanie zewnętrzne miało pochodzić z budżetu państwa (z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, dalej: „MSWiA”) w ramach programu „Usuwanie skutków ruchów osuwiskowych”. W dniu 6 kwietnia 2016 r. powiat kłodzki otrzymał promesę⁴⁰ na dofinansowanie kwotą 33 000 zł części ww. zadania, tj. wykonania dokumentacji geologiczno-inżynierskiej

(dowód: akta kontroli str. 470)

5.2. Do dnia 30 czerwca 2016 r. powiat kłodzki otrzymał z budżetu państwa dofinansowanie związane z osuwiskiem w Zieleńcu w łącznej kwocie 228 886 zł⁴¹. W badanym okresie Starostwo nie otrzymało dotacji z NFOŚiGW i/lub WFOŚiGW na zadania związane z usuwaniem skutków ruchów masowych ziemi lub zapobieganiem takim ruchom.

(dowód: akta kontroli str. 254-255, 256-257, 278-284)

Starosta, odpowiadając na pytanie o przyczyny nieubiegania się o środki z NFOŚiGW i/lub WFOŚiGW, w sytuacji niedostatku środków np. na monitoring/ obserwacje osuwisk – wskazał, że po analizie oferty finansowania programów przez NFOŚiGW oraz WFOŚiGW, a w szczególności po rozmowie telefonicznej z pracownikami NFOŚiGW będącymi koordynatorami programów pn.: „Wspieranie działalności monitoringu środowiska” oraz „Przeciwdziałanie osuwiskom ziemi i likwidowaniu ich skutków dla środowiska”, ustalił, że programy te nie obejmują udzielenia środków finansowych w zakresie monitoringu bądź obserwacji ww. terenów.

(dowód: akta kontroli str. 469)

³⁸ Źródła finansowania: 1) dochody własne powiatu (73 654 zł w 2014 r. i 67 308 zł w 2015 r.) oraz 2) środki z budżetu państwa (228 886 zł w 2015 r.).

³⁹ Źródła finansowania: 1) dochody własne powiatu (103 170 zł) oraz 2) środki z budżetu państwa (1 200 000 zł).

⁴⁰ DOLiZK-II-0748-16-4/2016.

⁴¹ O dofinansowanie zawniioskowano do DUW w dniu 15 kwietnia 2015 r. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji (dalej: „MAiC”) w dniu 22 kwietnia 2015 r. wystawiło promesę na dofinansowanie zadania w kwocie 240 000 zł, a w dniu 30 września 2015 r. zawarta została umowa nr 141/2015, pomiędzy Wojewodą Dolnośląskim a Powiatem Kłodzkim, której przedmiotem było dofinansowanie kwotą 228 886 zł zadania pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301 D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 – 12+760”.

5.3. W badanym okresie Starosta ubiegał się o dofinansowanie zewnętrzne dla zadania pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3232 D w miejscowości Międzygórze, km 6+200-6+400”. W odpowiedzi na wniosek Starostwa w tej sprawie, złożony w dniu 28 maja 2015 r., w dniu 6 kwietnia 2016 r. MSWiA wystawiło promesę na dofinansowanie ww. zadania kwotą 33 000 zł.

(dowód: akta kontroli str. 112, 285-286)

5.4. Według Starosty sposób finansowania zadań związanych z zapobieganiem ruchom masowym ziemi i ich skutkom, a realizowanych przez Zarząd Dróg Powiatowych w Kłodzku (dalej: „ZDP”)⁴² umożliwiał właściwą ich realizację. Starosta negatywnie ocenił natomiast sposób finansowania monitoringu i/lub obserwacji terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, który uniemożliwiał realizację tych zadań przez Starostwo.

(dowód: akta kontroli str. 258-259)

5.5. W badanym okresie nie przeprowadzono, na podstawie art. 20 ust. 2 *ustawy o ochronie gruntów*, rekultywacji gruntów zdegradowanych w wyniku ruchów masowych, co opisano we wcześniejszej części niniejszego wystąpienia pokontrolnego. Powiat kłodzki nie otrzymał na ten cel środków z budżetu województwa dolnośląskiego.

(dowód: akta kontroli str. 199)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zakresie finansowania zadań związanych z zapobieganiem ruchom masowym ziemi i usuwaniem ich skutków.

6. Wydatkowanie środków finansowych na zapobieganie ruchom masowym ziemi i usuwanie ich skutków

Opis stanu
faktycznego

6.1. Z zaplanowanych na lata 2014-2016, na realizację zadań z zakresu zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom, środków w łącznej kwocie 1 673 018 zł (w tym 73 654 zł na 2014 r., 296 194 zł na 2015 r. i 1 303 170 zł na 2016 r.), do 30 czerwca 2016 r. wydano łącznie 369 847,19 zł, tj. 22,1% (73 653,60 zł w 2014 r. i 296 193,59 zł w 2015 r.)⁴³, w tym 140 961,19 zł ze środków własnych i 228 886,00 zł z dotacji z budżetu państwa. Powyższe środki wykorzystano zgodnie z przeznaczeniem, tj. na realizację dwóch zadań pn.: „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 – 12+760” (364 435,19 zł), „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3232D w miejscowości Międzygórze, km 6+200 – 6+480” (5 412 zł).

(dowód: akta kontroli str. 260-261, 297-394)

⁴² 1) „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301 D w miejscowości Zieleniec, km 12+749 – 12+ 760”, 2) „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3232 D w miejscowości Międzygórze, km 6+200 – 6+400”.

⁴³ Umowy nr: 1) 58/2014 z 23 czerwca 2014 r. „Opracowanie karty rejestracyjnej osuwiska dla zabezpieczenia skarpy przy drodze powiatowej nr 3301D na odcinku Duszniki Zdrój-Zieleniec” (5 412 zł), 2) 59/2014 r. z 30 czerwca 2014 r. „Wykonanie pomiarów geodezyjnych w rejonie osuwiska – droga powiatowa nr 3301D na odcinku Duszniki Zdrój – Zieleniec” (2 000 zł), 3) 81/2014 z 2 września 2014 r. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 – 12+760 – projekt budowlano wykonawczy” (48 240,60 zł), 4) 111/2014 z dnia 7 listopada 2014 r. „Odtworzenie podbudowy i konstrukcji jezdni drogi powiatowej km 12+749 – 12+760” (18 001 zł), 5) 34/2015 z 30 kwietnia 2015 r. „Opracowanie karty rejestracyjnej osuwiska dla zabezpieczenia skarpy przy drodze powiatowej nr 3232D w miejscowości Międzygórze” (5 412 zł), 6) 39/2015 z dnia 13 maja 2015 r. „Rozszerzenie projektu budowlano – wykonawczego dla zadania pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 do 12+760” (4 674 zł), 7) 55/2015 z 6 lipca 2015 r. „Pełnienie nadzoru geologicznego nad wykonaniem właściwych robót w ramach zadania pn. „Stabilizacja [...] Zieleniec [...]” (6 150 zł), 8) 6/ZDP/2015 z dnia 6 lipca 2015 „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 – 12+760” (279 957,59 zł).

Starostwa wskazał, że powodem niskiej realizacji planu finansowego stabilizacji skarpy i odbudowy drogi powiatowej nr 3232D w Międzygórzu był późny termin otrzymania promesy na dofinansowanie wykonania dokumentacji geologiczno-inżynierskiej oraz przeciągające się procedury urzędowe⁴⁴, związane z uzyskaniem decyzji zatwierdzającej „Projekt Robót Geologicznych”, co spowodowało wyznaczenie terminu wykonania przedmiotowej dokumentacji na dzień 30 września 2016 r., uniemożliwiającego pozyskanie pozostałych planowanych środków na wykonanie zadania w całości w 2016 r. (projektu budowlano-wykonawczego i robót budowlanych).

(dowód: akta kontroli str. 470, 474-485)

6.2. Zadania dotyczące stabilizacji skarpy i odbudowy wyżej wymienionych dróg powiatowych wykonywał ZDP, który prowadził wyodrębnioną ewidencję źródeł i środków otrzymanych na ich realizację⁴⁵.

(dowód: akta kontroli str. 440-465)

6.3. W przypadku zlecania w latach 2011-2016 wykonywania zadań i prac dotyczących zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom, stosowano przepisy *ustawy pzp*. Przeprowadzono łącznie dziewięć postępowań, w tym jedno w trybie przetargu nieograniczonego (umowa o wartości 279 957,59 zł) oraz osiem (o łącznej wartości 130 479,60 zł⁴⁶) bez stosowania trybów określonych w *ustawie pzp* (zgodnie z art. 4 pkt 8)⁴⁷. W ramach umów zawartych z wybranymi wykonawcami zlecono: 1) opracowanie karty rejestracyjnej osuwiska dla zabezpieczenia skarpy przy drodze powiatowej nr 3301D na odcinku Duszniki Zdrój-Zieleniec (umowa nr 58/2014 z dnia 23 czerwca 2014 r. o wartości 5 412 zł), 2) wykonanie pomiarów geodezyjnych w rejonie osuwiska – droga powiatowa nr 3301D na odcinku Duszniki Zdrój – Zieleniec (umowa nr 59/2014 r. z dnia 30 czerwca 2014 r. o wartości 2 000 zł), 3) stabilizację skarpy i odbudowę drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 – 12+760 – projekt budowlano wykonawczy (umowa nr 81/2014 z dnia 2 września 2014 r. o wartości 48 240,60 zł), 4) odtworzenie podbudowy i konstrukcji jezdni drogi powiatowej km 12+749 – 12+760 (umowa nr 111/2014 z dnia 7 listopada 2014 r. o wartości 18 001 zł), 5) opracowanie karty rejestracyjnej osuwiska dla zabezpieczenia skarpy przy drodze powiatowej nr 3232D w miejscowości Międzygórzu (umowa nr 34/2015 z dnia 30 kwietnia 2015 r. o wartości 5 412 zł), 6) rozszerzenie projektu budowlano – wykonawczego dla zadania pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 do 12+760” (umowa nr 39/2015 z dnia 13 maja 2015 r. o wartości 4 674 zł), 7) pełnienie nadzoru geologicznego nad wykonaniem właściwych robót w ramach zadania pn. „Stabilizacja [...] Zieleniec [...]” (umowa nr 55/2015 z dnia 6 lipca 2015 r. o wartości 6 150 zł), 8) stabilizację skarpy i odbudowę drogi powiatowej nr 3301D w miejscowości Zieleniec, km 12+749,5 – 12+760 (umowa nr 6/ZDP/2015 z dnia 6 lipca 2015 r. o wartości 279 957,59 zł), 9) wykonanie dokumentacji geologiczno-inżynierskiej w ramach zadania pn. „Stabilizacja skarpy i odbudowa drogi powiatowej w miejscowości Międzygórzu, km 6+200 – 6+480”.

(dowód: akta kontroli str. 297-394, 295-296)

⁴⁴ M.in. rozstrzygnięcie problemu, czy pozwolenie wejścia na teren, wydane przez ZDP jest wystarczające, ze względu na fakt, że właścicielem terenu jest gmina Bystrzyca Kłodzka oraz konieczność dokonania dogłębnego rozpatrzenia wszystkich wątków i aspektów składających się na stan faktyczny w sprawie, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli.

⁴⁵ Struktura planu kont w ZDP pozwalała na dokładną identyfikację źródeł finansowania poszczególnych zadań. W zakładowym planie kont przewidziano bowiem następujące kategorie środków: a) własne, b) z innych jednostek samorządu terytorialnego, c) z budżetu państwa d) europejskie, e) z innych źródeł.

⁴⁶ W tym jedna umowa (nr 48/2016 z dnia 9 maja 2016 r.), której zakończenie przewidziano na dzień 30 września 2016 r.

⁴⁷ Wartości poszczególnych postępowań nie przekraczały kwoty 30 000 euro.

6.4. Uzyskane w formie dotacji, z rezerwy celowej budżetu państwa, środków w kwocie 228 886 zł na dofinansowanie stabilizacji skarpy i odbudowę drogi powiatowej nr 3301 D w Zieleńcu rozliczono zgodnie z warunkami umowy i w wyznaczonych terminach. W umowie dotacji nr 141/2015 z dnia 30 września 2015 r. powiat kłodzki zobowiązano do m.in.: 1) wykonania zadania w terminie do dnia 15 września 2015 r., 2) wystąpienia z wnioskiem o przekazanie dotacji, 3) wykorzystania dotacji w terminie 15 dni od dnia wpływu dotacji na rachunek bankowy Starostwa (19 października 2015 r.), tj. do dnia 3 listopada 2015 r., oraz 4) dokonania rozliczenia końcowego, po wykonaniu całości zadania i dokonaniu odbioru końcowego, w terminie 15 dni od dnia wpływu dotacji na rachunek bankowy Starostwa, tj. do dnia 3 listopada 2015 r. Wszystkie powyższe warunki zostały spełnione, gdyż: a) zadanie zrealizowano do dnia 15 września 2015 r. (zgodnie z protokołem odbioru ostatecznego z dnia 22 września 2015 r.), b) Starosta wystąpił z wnioskiem o przekazanie dotacji w dniu 6 października 2015 r., c) dotacja została wykorzystana do dnia 20 października 2015 r., d) Starosta dokonał rozliczenia końcowego zadania w dniu 23 października 2015 r., tj. po wykonaniu całości zadania i dokonaniu jego odbioru końcowego, w terminie wskazanym w umowie o dofinansowanie.

(dowód: akta kontroli str. 395-427)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki w zakresie wydatkowania środków finansowych na zapobieganie ruchom masowym ziemi i usuwanie ich skutków.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁴⁸, wnosi o:

1. Podjęcie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych, umożliwiających Starostwu pełną realizację zadań wymaganych prawem, dotyczących zapobiegania ruchom masowym ziemi i ich skutkom.
2. Przeprowadzanie i dokumentowanie obserwacji/monitoringu terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy, zgodnie z wymogami *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*.
3. Uzupełnienie rejestru terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy o brakujące karty rejestracyjne osuwerk i dane wymagane § 4 i § 5 *rozporządzenia w sprawie informacji o ruchach ziemi*.
4. Dostosowanie kart rejestracyjnych osuwerk do wzoru określonego rozporządzeniem w sprawie informacji o ruchach ziemi.
5. Rozważenie możliwości zlecenia PIG wykonania prac poszukiwawczo-dokumentacyjnych, dotyczących rozpoznania w 14 gminach powiatu kłodzkiego terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi oraz terenów, na których występują te ruchy.

⁴⁸ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096 ze zm.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 *ustawy o NIK*, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK we Wrocławiu.

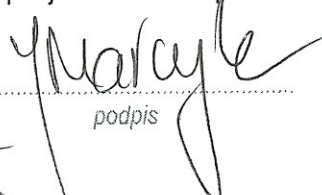
Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 *ustawy o NIK* proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

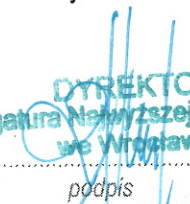
Wrocław, dnia 15 listopada 2016 r.

Kontroler:
Joanna Marczyk
Główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura we Wrocławiu

Dyrektor

DYREKTOR
Delegatura Najwyższej Izby Kontroli
we Wrocławiu
z up.
podpis
Ziemowit Florkowski
Wicedyrektor

